

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ

Аналіз різних підходів до вивчення міжособистісних стосунків жінок, в різних колективах, понятійного апарату та інших аспектів зазначеного явища свідчить, що вивчення проблеми міжособистісної взаємодії жінок у такій специфічній сфері їх прояву, як військова служба у межах цих досліджень характеризуються фрагментарністю й відсутністю теоретичних та експериментальних розробок. [1; 2; 3; 6]

Варто констатувати, що за даною проблемою є ґрунтовна дослідницька база. Аналіз наукової літератури дозволив з'ясувати, що окремі проблемні питання, пов'язані з вивченням міжособистісних стосунків та особливостей жіночої психології, розглядали у своїх працях такі дослідники як: А.Я. Анцупов, В.С. Афанасенко, К.В. Романова, Е.В. Цуканова, А.М. Ячний та інші.

На основі аналізу науково-психологічної літератури уточнено сутність поняття "проблемна міжособистісна взаємодія", це є сукупність негативних зв'язків та дій між людьми, що можуть виявлятися у: підозрі, недовірі, протиріччі думок, інтризі, дискримінації, міжособистісних конфліктах, вербальній та невербальній агресії. [2]

Тож гіпотезою дослідження стали міжособистісні стосунки жінок-військовослужбовців, які є складним психологічним явищем, що значною мірою детермінується специфікою військової служби. Якщо посадові особи будуть своєчасно виявляти проблемні сфери міжособистісної взаємодії особового складу у військовій частині та надавати психологічну допомогу суб'єктам проблемної міжособистісної взаємодії, то це підвищить рівень продуктивної взаємодії жінок-військовослужбовців у процесі повсякденної та службової діяльності.

Метою дослідження стала практична перевірка гіпотези в дослідженні та розкритті суті й змісту отриманих результатів дослідження.

Об'єкт дослідження – жінки військовослужбовці.

Предмет дослідження – психологічні особливості міжособистісних стосунків жінок-військовослужбовців.

Для ефективного надання психологічної допомоги жінкам-військовослужбовцям нами була застосована окрема програма психологічної діагностики та попередження проблемних міжособистісних стосунків жінок-військовослужбовців. У даному випадку було застосовано системний підхід, за якого надання психологічної допомоги жінкам-військовослужбовцям присвячене досягненню конкретної мети – виявленню та вирішенню проблем у міжособистісних стосунках жінок-військовослужбовців.

Слід зазначити, що дана програма охоплює всі категорії військовослужбовців, які є у військовому підрозділі, і в першу чергу, суб'єктів проблемних міжособистісних стосунків. Основою психологічної роботи було виявлення суб'єктів проблемної міжособистісної взаємодії, готовності до конструктивного вирішення міжособистісних протирічч і недопущення деструктивних міжособистісних стосунків, зіткнень.

Зазначимо, що проведення психологічної діагностики і попередження міжособистісної взаємодії жінок-військовослужбовців не може обмежуватися тільки одноразовими заходами, наприклад, лише виявленням ініціаторів проблемних міжособистісних стосунків та проведенням з ними відповідної психологічної роботи. Таку роботу необхідно проводити систематично, диференційовано, залучаючи до неї не тільки посадових осіб військового підрозділу та офіцерів-психологів, а й осіб добового наряду.

Реалізація психолого-педагогічного експерименту відбулася в три етапи.

Перший етап – констатуючий експеримент першого порядку спрямований на встановлення наявних на початку експерименту характеристик та ознак проблемної міжособистісної взаємодії військовослужбовців контрольних та експериментальних груп. Метою дослідження було зняття емпіричних показників, які дозволяли б отримати всебічне уявлення про характер міжособистісної взаємодії особового складу, залученого до нашого експерименту. Показники контрольної вибірки були еталоном для порівняння з показниками експериментальних груп, з якими планувалось проводити роботу згідно з розробленою нами програмою психологічної діагностики та попередження проблемної міжособистісної взаємодії.

Другий етап експериментального дослідження передбачав проведення формульовального експерименту з експериментальними групами. Цей етап повинен реалізуватися на експериментальній вибірці за допомогою спеціально побудованої нами системи психологічної діагностики та попередження проблемної міжособистісної взаємодії жінок-військовослужбовців. З експериментальною вибіркою цілеспрямовано проводились заходи психологічної діагностики та попередження проблемної міжособистісної взаємодії жінок-військовослужбовців. Планувалося, що результатом цієї роботи буде підвищення рівня продуктивної взаємодії жінок-військовослужбовців, які були виявлені як суб'єкти проблемної міжособистісної взаємодії.

На *третьому етапі* дослідження проводився констатуючий експеримент другого порядку, в якому брали участь учасники як контрольних, так і експериментальних груп. Метою дослідження було зняття емпіричних показників. Показники контрольної вибірки були еталоном для порівняння з показниками експериментальних груп, з якими проводилася робота згідно з програмою психологічної діагностики та попередження проблемної міжособистісної взаємодії. Особлива увага зверталася на те, як змінився рівень продуктивної взаємодії жінок-військовослужбовців у процесі службової діяльності. За результатами цього етапу приймалось рішення про те, чи знайшла своє підтвердження гіпотеза нашого дослідження.

Для аналізу проблемної міжособистісної взаємодії жінок-військовослужбовців нами було виділено її основні ознаки:

- а) наявність серед жінок-військовослужбовців негативних проявів (підозра, недовіра, протиріччя думок, інтрига);
- б) наявність серед жінок-військовослужбовців негативних дій (міжособистісні конфлікти, вербальна та невербальна агресія).

За цими ознаками визначалися проблемні міжособистісні стосунки жінок-військовослужбовців. Зазначимо, що

характеристика соціально-психологічного клімату військового підрозділу, кількість позитивних і негативних соціометричних виборів жінок-військовослужбовців та загальна кількість випадків проблемної міжособистісної взаємодії в сумі визначали рівень проблемної міжособистісної взаємодії особового складу.

Проведення експериментального дослідження розпочато з визначення контрольних та експериментальних вибірок. Підбір кількості та категорій жінок-військовослужбовців обумовлювався специфікою завдань експериментального дослідження та умовами репрезентативності.

За результатами вивчення соціально-психологічного клімату у військових підрозділах, нами було виявлено колективи, в яких панували *невизначена (суперечлива)* соціально-психологічна атмосфера та негативна соціально-психологічна атмосфера. Враховуючи що соціально-психологічний клімат є відображенням полярності міжособистісної взаємодії жінок-військовослужбовців, у виявлених військових підрозділах існували проблеми, які були предметом нашого дослідження. В результаті проведеної роботи нами для участі в експерименті було відібрано 160 військовослужбовців (8 офіцерів - командний склад військових підрозділів та 152 жінки-військовослужбовця, які були їхніми підлеглими) (таблиця 1). Загалом до контрольних груп (КГ_{n_{заг}}) увійшло 83 військовослужбовці, а до експериментальних груп (ЕГ_{n_{заг}}) – 77 військовослужбовці.

Після визначення кількості об'єктів експериментального дослідження, проведено роботу щодо виявлення початкового рівня їх «проблемної міжособистісної взаємодії» (констатуючий експеримент першого порядку).

Свою роботу ми будували за двома напрямками:

- вивчення внутрішньогрупової міжособистісної взаємодії жінок-військовослужбовців;
- вивчення міжособистісної взаємодії жінок-військовослужбовців різних підрозділів.

Таблиця 1

Загальна кількість військовослужбовців у контрольних та експериментальних групах

Групи		Загальна кількість учасників експерименту		
		командний склад підрозділу	особовий склад підрозділу	всього
1	Контрольна група (n ₁)	2	39	41
2	Експериментальна група (n ₂)	2	36	38
3	Контрольна група (n ₃)	2	40	42
4	Експериментальна група (n ₄)	2	37	39
Усього		8	152	160
Загальна кількість по групах	КГ _{n_{заг}}	4	79	83
	ЕГ _{n_{заг}}	4	73	77

Вивчення внутрішньогрупової міжособистісної взаємодії жінок-військовослужбовців нами було проведено за допомогою таких методів як опитування, спостереження та соціометрія.

За результатами опитування виявилось, що найбільша кількість жінок-військовослужбовців, що входили до контрольних та експериментальних груп вибрали варіант "суперечливість думок" – 55% і відповідно 62% опитаних; "підозра" – 28% і 24%; "недовіра" – 11% і 9%; "інтрига" – 6% і 5%(таблиця 2).

Таблиця 2

Результати виявлення проявів негативного зв'язку у міжособистісних стосунках жінок-військовослужбовців контрольних та експериментальних груп (%)

Групи	Прояви негативного зв'язку у міжособистісних стосунках в/с				
	підозра	недовіра	протириччя думок	інтрига	інші прояви
КГ _{n_{заг}}	28	11	55	6	-
ЕГ _{n_{заг}}	24	9	62	5	-

Такий вибір на нашу думку піддається логічному поясненню. Перш за все, найбільший вибір варіанту "суперечливість думок", пов'язаний з тим, що члени військового підрозділу є індивідуальностями зі своїми поглядами, інтересами, мотивами, переконаннями, які в процесі міжособистісної взаємодії не завжди можуть узгоджуватися. Що стосується вибору варіанту "підозра", то це можна пояснити тим, що індивідуально-психологічні особливості жінок-військовослужбовців, деякі прояви поведінки здатні породжувати один в одного сумнів у чийсь порядності, чесності чи відданості. Звідси цілком логічно, що за наявності підозри може виникати недовіра. Однак ще більший інтерес викликали відповіді опитаних щодо негативних дій, що виникають між особовим складом військового підрозділу (таблиця 3).

Таблиця 3

Результати виявлення проявів негативних дій у міжособистісних стосунках жінок-військовослужбовців в контрольних та експериментальних групах (%)

Групи	Форми проявів негативних дій у міжособистісних стосунках жінок в/с			
	Міжособистісні конфлікти	Вербальна агресія	Невербальна агресія	Інші прояви
КГ _{n_{заг}}	66	34	-	-
ЕГ _{n_{заг}}	72	28	-	-

Виявилося, що серед проявів негативних дій у міжособистісних стосунках найбільше переважають "міжособистісні конфлікти" (КГ_{n_{заг}} – 66% та ЕГ_{n_{заг}} – 72%). Така відповідь є цілком логічною, зважаючи на те, що найбільший вибір у попередньому питанні отримав варіант "суперечливість думок". Адже, як вказують дослідники, своєчасно не вирішена конфліктна ситуація здатна перерости в різноманітні міжособистісні конфлікти, коли міжособистісні стосунки починають розпадатися, а на їх місці виникають конфліктні стосунки [2; 6]. Далі, як бачимо, найбільший вибір має варіант "вербальна агресія" (КГ_{n_{заг}} – 34% та ЕГ_{n_{заг}} – 28%). Такий вибір, на нашу думку, пояснюється особливостями жіночої психології зокрема емоційністю та схильністю до конфліктів.

Далі ми проаналізували результати опитування жінок-військовослужбовців за анкетою «Міжособистісна взаємодія жінок-військовослужбовців у добовому наряді». Виявилося, що на запитання "Чи виникають у Вас проблеми в міжособистісних стосунках з іншими жінками-військовослужбовцями та іншими військовослужбовцями частини у процесі несення служби в добовому наряді?" 100% жінок-військовослужбовців контрольних та експериментальних груп також дали однотайну відповідь "так". Однак щодо частоти виникнення цих проблем думки опитаних дещо розділилися (таблиця 4).

Таблиця 4

Результати виявлення частоти прояву негативних дій у міжособистісних стосунках жінок-військовослужбовців контрольних та експериментальних груп (%)

Групи	Частота прояву негативних дій у міжособистісних стосунках жінок-військовослужбовців		
	часто	важко сказати	рідко
КГ _{n_{заг}}	24	42	34
ЕГ _{n_{заг}}	18	46	36

Як бачимо лише більшість жінок-військово-службовців вагалися дати відповідь (КГ_{n_{заг}} - 42% та ЕГ_{n_{заг}} – 46%) та вказали на варіант "рідко" (КГ_{n_{заг}} – 34% та ЕГ_{n_{заг}} - 36%). Проте також досить суттєвий відсоток вибрали варіант "часто" КГ_{n_{заг}} - 24% та ЕГ_{n_{заг}} – 18%). Ми вважаємо, що такий розподіл відповідей пояснюється тим, що в добовому наряді більшість жінок-військовослужбовців знаходиться під постійним контролем посадових осіб, що зменшує вірогідність проблемної міжособистісної взаємодії особового складу. Крім цього в добовому наряді жінки-військовослужбовці мають чіткі обов'язки, постійну зайнятість, що теж зменшує прояви проблемної взаємодії. Однак, не зважаючи на це, все ж таки існує категорія жінок-військово-службовців, які вказують, що під час несення служби в добовому наряді можуть часто виникати проблеми в міжособистісних стосунках з іншими військовослужбовцями. Виявилося, що найчастіше проблемна міжособистісна взаємодія виникає між особовим складом старого та нового добового наряду (КГ_{n_{заг}} – 34% та ЕГ_{n_{заг}} – 39%) та між старшими (черговими) й молодшими жінкам-військовослужбовцями які несуть добуве чергування складом добового наряду (КГ_{n_{заг}} – 41% та ЕГ_{n_{заг}} – 38%), далі між особовим складом наряду та іншими військовослужбовцями (КГ_{n_{заг}} – 25% та ЕГ_{n_{заг}} - 23%). Знаючи, що міжособистісна взаємодія старого та нового добового наряду відбувається лише під час прийому та здачі добового наряду, можемо зробити висновок про те, що процес прийому та здачі добового наряду потребує особливого контролю зі сторони посадових осіб не тільки самого добового наряду, а й військового підрозділу. Отже, ці питання також дозволили нам виявити початковий рівень проблемної міжособистісної взаємодії об'єктів експериментального дослідження.

У процесі дослідження окремо зверталась увага на проблемну міжособистісну взаємодію жінок-військовослужбовців у системі "начальник-підлегла". З цією метою ми проводили опитування особового складу за анкетою «Мій керівник (начальник)». Виявилося, що серед підлеглого особового складу лише 45% жінок-військовослужбовців задоволені своїми командирами та начальниками, а також 37% відповіли, що задоволені частково. Поряд з цими результатами, ми спостерігаємо певний відсоток і тих, хто висловив протилежну думку, виказавши своє невдоволення керівником (11%), Крім них ще є 7% жінок-військовослужбовців, які не змогли дати чітку відповідь на запитання.

Таким чином можна вважати, що біля 55% від опитаних жінок-військовослужбовців відчувають проблеми в міжособистісних стосунках зі своїми безпосередніми керівниками..

На завершення констатувального експерименту першого порядку ми провели опитування особового складу за опитувальником "Вивчення соціально-психологічного клімату військового колективу".

Результати опитування свідчать про те, що початковий рівень проблемної міжособистісної взаємодії об'єктів експериментального дослідження суттєво не відрізняється. Доводиться констатувати, що як у контрольних, так і серед експериментальних груп переважає лише негативний та невизначений соціально-психологічний клімат. А що стосується позитивного, то такого взагалі не було виявлено (таблиця 5).

Таблиця 5

Загальна характеристика соціально-психологічного клімату у контрольних та експериментальних групах (%) (на початку дослідження)

Групи	Соціально-психологічний клімат військового підрозділу		
	негативний	невизначений	позитивний
Контрольна група(n ₁)	-	+	-
Експериментальна група(n ₂)	+	-	-
Контрольна група(n ₃)	+	+	-
Експериментальна група(n ₄)	-	+	-

Загальна кількість по групах	КГn _{заг}	25	75	-
	ЕГn _{заг}	50	50	-

Таким чином, результати констатуючого експерименту першого порядку свідчать про низький рівень продуктивної міжособистісної взаємодії жінок-військовослужбовців контрольної та експериментальної вибірки.

Виявивши початковий рівень проблемної міжособистісної взаємодії об'єктів експериментального дослідження, ми приступили до виконання другого завдання експериментального дослідження – реалізації заходів психологічної діагностики та попередження проблемної міжособистісної взаємодії з жінками-військовослужбовцями експериментальних груп (формулюючи експеримент).

Провівши заплановану роботу, ми знову виявили рівень проблемної міжособистісної взаємодії об'єктів експериментального дослідження (констатуючий експеримент другого порядку).

При опитуванні жінок-військовослужбовців за анкету «Міжособистісна взаємодія жінок-військовослужбовців у процесі службової діяльності» виявилося, що на запитання "Чи виникають у Вас проблеми у міжособистісних стосунках з іншими жінками-військовослужбовцями, командирами та начальниками та іншими військовослужбовцями частини у процесі військової служби?" 100% жінок-військовослужбовців як контрольних, так і експериментальних груп відповіли "так". Однак щодо другого питання "Як часто виникають у Вас проблеми у міжособистісних стосунках з іншими жінками-військовослужбовцями, командирами та начальниками та іншими військовослужбовцями частини у процесі військової служби?", то відповіді особового складу контрольних та експериментальних груп між собою суттєво відрізнялися (таблиця 6).

Таблиця 6

Співвідношення результатів виявлення проблемних міжособистісних стосунків жінок-військовослужбовців контрольних та експериментальних груп до і після формувального експерименту (%)

Групи	Частота прояву проблемних міжособистісних стосунків в/с					
	часто		важко сказати		рідко	
	до	після	до	після	до	після
КГn _{заг}	100	92	-	8	-	-
ЕГn _{заг}	100	48	-	26	-	26

Як бачимо, результати опитування свідчать про те, що в експериментальних групах спостерігається значний прогрес щодо зниження частоти прояву проблемних міжособистісних стосунків жінок-військовослужбовців. Майже вдвічі зменшилась кількість опитаних, які вказали варіант "часто". На початку експерименту таких було - 100%, по закінченню стало – 48%. Крім цього, 26% жінок-військовослужбовців висловили думку, що проблемна міжособистісна взаємодія виявляється "рідко". Що стосується контрольних груп, то тут результати опитування майже не змінилися (кількість жінок-військовослужбовців, що назвали відповідь "часто" зменшилася лише на 8%).

За результатами опитування при виявленні конкретних проявів негативного зв'язку та негативних дій, які мають місце між жінками-військовослужбовцями стало відомо, що в експериментальних групах значно зменшилась кількість опитаних, які виділяли конкретні прояви негативного зв'язку чи негативних дій між жінками-військовослужбовцями (табл. 7).

Таблиця 7

Результати виявлення проявів негативних дій у міжособистісних стосунках жінок-військовослужбовців контрольних та експериментальних груп після формуючого експерименту (%)

Групи	Фірми проявів негативних дій у міжособистісних стосунках в/с								
	міжособистісні конфлікти			вербальна агресія			невербальна агресія		
	до	після	різн.	до	після	різн.	до	після	різн.
КГn _{заг}	66	49	17	34	32	2	-	-	-
ЕГn _{заг}	72	32	40	28	17	11	-	-	-

Як бачимо з поданої вище таблиці, спостерігається чітка тенденція до зменшення всіх проявів негативних дій у міжособистісних стосунках жінок-військовослужбовців експериментальних груп: міжособистісних конфліктів на 40%; і проявів вербальної агресії на 11%. Щодо контрольної вибірки, то аналогічні зміни відбулися й у ній: міжособистісних конфліктів стало менше на 17%; проявів вербальної агресії на 2%. Враховуючи те, що за кожним відсотком може ховатися людська трагедія, таке зменшення кількості проявів негативних дій, що виникають між особовим складом експериментальної вибірки є свідченням ефективності застосованої нами програми на другому етапі експериментального дослідження.

На завершення констатуючого експерименту другого порядку ми знову провели опитування особового складу за опитувальником "Вивчення соціально-психологічного клімату військового колективу". Результати опитування свідчать про те, що рівень проблемної міжособистісної взаємодії об'єктів експериментального дослідження почав суттєво відрізнятися. Якщо раніше як у контрольних, так і серед експериментальних груп переважав лише негативний та невизначений соціально-психологічний клімат, то тепер в експериментальних групах почав переважати позитивний

(таблиця 8).

Як бачимо з таблиці, на етапі закінчення нашого експериментального дослідження, в більшості експериментальних груп виявлено відсутність негативного соціально-психологічного клімату і лише в одній групі зафіксовано невизначений. Що стосується контрольних груп, то в більшості з них так і залишився невизначений соціально-психологічний клімат, а в одній - негативний.

Таблиця 8

Загальна характеристика соціально-психологічного клімату у контрольних та експериментальних групах (%) (по закінченню дослідження)

Групи	Соціально-психологічний клімат військового підрозділу			
	негативний	невизначений	позитивний	
Контрольна група (n ₁)	-	+	-	
Експериментальна група (n ₂)	-	-	+	
Контрольна група (n ₃)	+	+	-	
Експериментальна група (n ₄)	-	-	+	
Загальна кількість по групах	КГn _{заг}	25	75	-
	ЕГn _{заг}	-	25	75

Порівнюючи характеристику соціально-психо-логічного клімату контрольних та експериментальних груп на початковому та на завершальному етапі експериментального дослідження доходимо висновку, що позитивні зміни, відбулися лише в експериментальних групах, а в контрольних групах результати залишилися незмінними. Все сказане дає змогу зробити висновок, що проведені нами заходи з експериментальними групами на другому етапі дослідження є результативними.

Отже, враховуючи вищезазначене можна зробити висновок що проведення з жінками-військовослужбовцями заходів психологічної діагностики і попередження проблемної міжособистісної взаємодії та втілення заходів психокорекції сприяє формуванню адекватної "Я-концепції", на основі якої підвищується їх рівень продуктивної взаємодії у повсякденній та службовій діяльності. Таким чином, знайшла підтвердження гіпотеза нашого дослідження: якщо посадові особи будуть своєчасно виявляти проблемні сфери міжособистісної взаємодії особового складу та надавати психологічну допомогу суб'єктам проблемної міжособистісної взаємодії, то це підвищить рівень продуктивної взаємодії жінок-військовослужбовців у процесі службової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Военная психология и педагогика: Учеб. пособие / А.Я. Анцупов, В.Н. Бондаренко, В.И. Буянов и др. (ред.В.Ф. Кулаков). – М.: Совершенство, 1998. – 384 с.
2. Цуканова Е.В. Психологические трудности межличностного общения. – К., 1985. – 160 с.
3. Романова К.В. Мужчина и женщина: психология служебных отношений. – М.: Рипол Классик, 2001. – 383 с.
4. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование. – СПб.: Питер, 2001. – 688 с
5. Афанасенко В.С. Особистісні фактори ефективності управлінської діяльності військового керівника. Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Університет внутрішніх справ. – Харків, 2006 – 20 с.
6. Ячний А.М. Соціальне регулювання конфліктів військової організації в умовах сучасного українського суспільства: Автореф. дис. ... канд. соц. наук: 22.00.07 / НАН України; Інститут соціології. — К., 2007 — 19с.

Подано до редакції 04.02.09

РЕЗЮМЕ

В статье раскрыто содержание и описано проведение практической проверки разработанной на основании теоретического изучения проблемы межличностного взаимодействия по программе психологической диагностики и предупреждению проблемного межличностного взаимодействия женщин–военнослужащих, и на основании практической проверки гипотезы проведенного исследования раскрыто суть и содержание полученных результатов исследования.

SUMMARY

The article examines the problem of interpersonal relationships, the program of psychological diagnostics and communication between military servicewomen. The research is based on practical experiments.

Ключевые слова: межличностное взаимодействие, женщины-военнослужащие, проблемное межличностное общение, командиры и начальники, вербальная агрессия, межличностные конфликты.

Keywords: interpersonal relationships, military servicewomen, seniors and juniors, verbal aggression, interpersonal conflicts.